

Nullum igitur fuit tempus in quo aliqua non extiterit lingua.

Tota igitur quæstio est an homines primam linguam adinvenire potuissent.

Affirmat Condillac: imo, variis in locis et præsertim in Grammatica sua (1re part., c. 8), et in Logica (2e part., *Lectures indiquées*, c. 2) supponit primam linguam ab hominibus fuisse inventam. Describit enim naturalem methodum quam primi homines sequi debuerunt ut suam instituerent linguam: 1° inquit, de præsentia objectorum externorum per sensations admoniti sunt; 2° per naturalia aut arbitrarya signa suas affectiones aliis communicaverunt, et tunc fuit locutio actionum; 3° deinde quosdam cœperunt emittere sonos quibus nonnullos naturæ effectus; v. g., tonitrua, ventos, mugitus boum, hinnitus equorum imitarentur, etc., 4° a rebus sensibilibus ad res spirituales transierunt, easque sonis articulatis per analogiam expresserunt; 5° postea suas sensations suasque ideas secum comparantes, novos deprehenderunt respectus, novas experti sunt necessitates, quas ut exprimerent, novas excogitaverunt voces ac locutiones, sieque paulatim formatae sunt linguæ. Multi recentiores hanc amplexi sunt doctrinam.

Rousseau (*Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, 1re part.) supponit homines aliquando fuisse silvaticos et nullam habuisse societatem in prima origine, nisi cum feris; et tamen, cum sibi occurrit quæstio de inventione linguarum, sic concludit, pag. 67:

« Quant à moi, effrayé des difficultés qui se multiplient, et convaincu de l'impossibilité presque démontrée que les langues aient pu naître et s'établir par des moyens purement humains, je laisse à qui voudra d'entreprendre la discussion de ce difficile problème: Lequel a été le plus nécessaire, de la société déjà liée à l'institution des langues, ou des langues déjà inventées à l'établissement de la société? » Vide *l'Encyclopédie*, art. *Langue*.

De Bonald (*Législation primit.*, *Discours préliminaire*,

t. 1, c. 1er; et t. III, *Dissert. sur la pensée de l'homme et son expression; Recherches philosophiques*, c. 8.) recte notat homines habere posse sensations et rerum sensibilium imagines distinctas, easque signis manifestare, sicut omnes infantes, sola duce natura, facere consueverunt. At simul contendit homines non solum primam linguam per seipso invenire non potuisse, sed nee ullam ideam rerum pure intellectualium habere sine nominibus eas exprimentibus. Suam opinionem sic probat:

1° Nihil cognoscimus, nisi objecta per characteres sibi proprios distinguamus. Objecta sensibilia per circumsstantias quibus terminantur distinguimus: sed objecta intellectualia a se invicem distingui non possunt, nisi propriis nominibus donentur. Ergo, etc.

2° Cogitare, est nobismetipsis interius loqui: porro nobismetipsis interius loqui non possumus nisi per verba interna: ergo ideas rerum intellectualium habere non possumus, quin propria earum nomina habeamus, id est, quin simul eas verbis expressas apud nos videamus.

3° Quotidie intra nos quærimus ideas olim habitas, easque non obtinemus, nisi illarum expressiones simul habeamus. Qui linguam ignotam, latinam, v. g., vel græcam, in linguam notam convertit, et facit quod vulgo dicitur *versio*, querit ideas verbis ignotis sub oculis suis positis affixas, et eas nunquam invenit quin verbis istis voces sibi notas substituat. Ergo, etc.

4° Homines ex natura sua destinati sunt ad societatem, ut alibi demonstrabimus. Quod igitur ab ipsorum inventione pendet, ad societatem necessarium esse non potest: atqui tamen linguæ necessariæ sunt ad societatem; impossibile est enim concepire homines in societate viventes, et nullam linguam habentes. Ergo, etc.

5° Plurima facta hanc opinionem confirmare videntur: 1° surdi a nativitate non tantum sunt muti, sed nullam ideam rerum intellectualium aut absentium habere videntur; ubi vero per gestus et signa hæc objecta ipsis exprimuntur, illa concipiunt, et modo sibi proprio manifestant; 2° qui extra consortium hominum a tenera

infantia vixerunt, vere similes sunt bestiis agrorum; non loquuntur, nihil percipere videntur, nulla rationis indica exhibent, ut patet exemplo pueræ casu repertæ, de qua Racine (*Epître sur l'homme*, vers 26, note et éclaircissements, etc., page 301).

Quemadmodum igitur objecta in cubiculo ex omni parte occluso contenta, sunt, respectu oculorum, quasi non existent, et aperta fenestra, statim manifesta flunt; sic est intellectus noster, inquit auctor: nullam habet perceptionem seu visionem, ne quidem sui ipsius, nisi illuminiter: at si verbum humanum in ipsum descendat per auditum, sicut radii solis in dictum penetrant cubiculum, tunc quasi vocatae accurrunt ideæ et dicunt: *Adsumus.*

Hinc 1º. Dantur ideæ innate rerum intellectualium et moralium in mentibus nostris a Deo impressæ, quæ quasi sopitæ remanent donec, ope luminis per verbum accepti, eas percipiamus et velut scriptas legamus.

Hinc 2º. Concludendum est facultatem loquendi hominibus esse naturalem, et loquaciam esse acquisitam. Deus illam primis parentibus nostris concessit; societas eam conservat et velut hæreditatem perpetuo transmittit. Artes igitur, scientias et quidquid habemus in ordine morali, a societate, et mediante societate, ab ipso Deo accepimus.

Talis est in substantia doctrina D. de Bonald circa linguarum originem. Ea admissa, funditus ruunt varia systemata a recentioribus philosophis excogitata, quibus omnia falso tribuuntur homini et nihil Deo.

Nullo modo tamen intendimus affirmare eam omni ex parte esse probatam. Imo illam dicimus plurimis obnoxiam esse difficultatibus, et latam aperire viam gravissimo errori, quo omnia tribuuntur auctorati et nihil rationi.

SECTIO TERTIA.

De inventione scripturaræ.

Quæritur an modus cogitationes mentis per scripturam exprimenti ab hominibus fuerit inventus.

Solis naturæ viribus, existente loqua, adinvenire potuerunt homines prima expressionis idearum monumenta quibus usi sunt, figuræ depictas, funiculos innodatos quibus Peruviani utebantur, lapides numeratos, fragmenta lignorum aliquo ordine disposita, hieroglyphos olim percelebres et ipsos characteres ideas singulatim exprimentes, quales eos adhuc retinent Sinenses.

Verum controvertitur inter eruditos an modus scribendi apud nos usitatus ab hominibus fuerit inventus, an vero diuinitus fuerit concessus.

Contendit D. de Bonald, speciali hac de re dissertatione (*Recherches philosophiques*, c. 3), perfectissimam hujusmodi artem cunctas vires humanas omnino superasse, proindeque ab ipso Deo concessam fuisse Moysi, vel, ante Moysen, Hebrais, et ab Hebrais ad alias nationes transiisse. Præcipuae rationes quibus nititur, sunt:

1º Aliquam linguam scribere non potuissent homines, nisi sonos articulatos resolvendo et exprimendo: atqui sonos articulatos sic resolvere et exprimere non potuisserunt: nam illos sic resolvere et exprimere per characteres aut per nonnullorum characterum compositionem, jam ipsa est ars scribendi. Quemadmodum ergo sermo necessarius fuisse ad excogitandum sermonem, sic et ars scribendi ad inveniendam scripturam.

Et vero, qui audiret Anglos, Germanos, Indos, Sinenes, etc., propriam linguam loquentes, eam ignorans, certe sonos sic articulatos resolvere et exprimere non posset. Ergo a fortiori, etc.

2º Scriptura inveniri non debuit nisi longe post formationem linguarum: attamen jam perfecta erat tempore Moysis, qui sexcentum annis ante Homerum vivebat. Unde concludunt philosophi illam non paulatim creuisse, sed completam statim, sicut lumen, oriente sole, apparuisse: porro tam subita perfectio cum consuetis hominum adinventionibus conciliari non potest. Ergo, etc.

3º Universæ traditiones originem scripturaræ populo hebreo tribuunt, aut populis ab Hebrais descendantibus vel cum Hebrais conjunctis: suadent ergo Deum hanc

artem populo israelitico cum lege sua vel ante legem suam concessisse.

Plures alias rationes exponit illustris auctor; sed nec illæ tanti sunt roboris ut ipsius sententiam solide probare videantur.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE LIBERTATE HUMANA.

Plurima de libertate in genere supra notavimus, page 311.

Non de libertate a coactione hic agitur, sed de libertate a necessitate, quæ dicitur libertas electionis.

Vocatur etiam libertas indifferentiæ, quia mens ante electionem tam unum quam alterum assumere potest. Non tamen requiritur ut æqualiter ad utrumque feratur; namque, licet gravioribus motivis vel majori propensione ad unum inclinetur quam ad alterum, est nihilominus libera, si expeditam habeat facultatem ad oppositum se convertendi. Essentia igitur libertatis in *æquilibrio* vi-
rium hinc et inde oppositarum non consistit, ut quibusdam placuit.

Notandum est aliud esse voluntarium et aliud liberum. Illud est *voluntarium* quod fit secundum voluntatis inclinationem, sive sit necessarium, sive non: illud vero est *liberum* quod ex vera electione procedit. Unde omne liberum est voluntarium, sed omne voluntarium non est liberum. In pluribus affectionibus mentis non sumus liberi, quia expeditam non habemus facultatem ab illis abstinendi; v. g.; externis objectis in sensu nostros agentibus, gratas vel ingratas sensationes experimur, quæ voluntariae sunt vel involuntariae, non vero liberae, nisi in quantum habemus potestatem objecta externa removendi aut fugiendi. Item ubi de bono in genere agitur, non sumus liberi: solum enim nihil bono in genere, seu absolute, opponitur: atqui mens eligere non potest inter totum et nihil. Hinc felicitatem nostram in genere necessario queremus. Si ergo supremum bonum sub omni respectu nosceremus, nulla ratione ab

illo divelli possemus, et ideo nunquam operaremur malum. At cum, in præsenti rerum ordine, multis involvamus tenebris, et felicitatem nostram in diversis objectis posse valeamus, petitur an in ordinariis voluntatis nostræ actibus simus liberi, an vero aliqua necessitate constringamur.

Plurimi contendunt nos in cunctis actibus nostris necessitate esse constrictos. Sic 1º inter veteres, Stoici, qui tenebant omnia, ne divinitate quidem excepta, ineluctabili fato esse subjecta.

2º Plures pantheistæ, sive veteres, sive recentiores, ut Spinoza, Hegel, etc., suis stantes principiis, libertatem negant. Imo, Hegel librum scripsit cui titulus *Logique de l'être*, ad exponendas evolutionem entis leges necessarias. Hoc est sistema historiæ *a priori* quod quædam schola, certe non pantheistica, suo modo temperatum propugnat.

Alii pantheistæ, feliciter quidem, licet haud logice nec consequenter, libertatem admittere videntur.

3º Manichæi, qui docebant nos bonum aut malum necessario agere, prout principium bonum aut principium malum, juxta ipsos, prævaleret.

4º Mahumetani volunt omnia supremo Dei decreto antecedenter esse determinata. Astrologi judicarii olim sonniant nos influxu siderum necessario duei.

5º Hobdes liberum arbitrium negabat, nec libertatem admittebat nisi in actu externo.

6º Protestantes aliquæ hæretici, volentes nos ad bonum per gratiam, vel ad malum per concupiscentiam semper prædeterminari notiones *voluntarii* et *liberi* commiscent ac libertatem proprie dictam tollunt: a theologis speciales confutantur.

D. Cousin, aliis rationibus ductus, similiter, pluribus in locis, *voluntarium* cum *libero* confundere videtur.

7º Quidam recentes physiologistæ, asserentes cunctas actiones nostras a nonnullis dispositionibus physicis necessario pendere. Ita præsertim doctor Gall, qui, licet saepe sugillatus, prætendit tamen se, calvarium inspi-

ciendo et tangendo, uniuscujusque habitus morales infallibiliter cognoscere. Nonnulli libertatem et spiritualitatem mentis humanæ cum illius doctrina conciliare volunt. Sic in primis Damiron, t. 1er, et alii. De illius systemate fusius infra agemus.

8º Denique omnes materialistæ libertatem communiter tollunt; materia enim semper concipitur passiva, nunquam vero activa et eligens.

9º Leibnitz ejusque discipuli libertatis notionem tradunt quæ ipsammet auferre videtur. Horum principia refellemus in solutione objectionum.

NOTA. Quamvis Euler aliisque philosophi contenderint libertatem spiritibus essentialem esse, videtur certum Deum nos ita constituere potuisse ut saltem non haberemus facultatem faciendi malum. Nunc quæstio est an expeditam habeamus facultatem eligendi.

PROPOSITIO.

Mens humana vere est libera.

Prob. Hoc factum certo admitendum est quod est de fide, constat Scriptura sacra, Patrum testimonii, sensu intimo, consensu populorum, absurdis *fatalismi* consecutariis et argumento ad hominem : atqui his monumentis existentia humanæ libertatis constat. Omittimus canones Concil. Trid., testimonia Scripturæ sacræ et SS. Patrum, quæ in *Tractatu de Actibus humanis* referuntur. Præsentem igitur propositionem hic probaturi sumus sensu intimo, consensu populorum, etc.

1º *Sensu intimo*. Namque sensu intimo de præsenti statu animæ nostræ infallibiliter judicamus : ita certi sumus nos existere, cogitare, sentire, judicare et ratiocinari; quicumque has veritates negaret, ut insanus ab omnibus habereetur, nec cum illo disputandum esset : atqui non minus clare sentimus nos in multis actionibus esse liberos, quam sentimus nos existere, cogitare, etc. Sic aperte sentio penes me esse vel sedere vel surgere, ambulare vel stare, brachium ad dexteram vel ad sinis-

tram movere, manducare vel jejunare, etiam dum esu-
rio, etc. Ergo, etc.

Et vero, si in nullis actionibus gauderemus libertate, nullum daretur discrimen inter actiones deliberatas et affectiones indeliberatas, cum nulla esset deliberatio : atqui evidenter sentimus ingens dari discrimen inter actiones deliberatas et affectiones indeliberatas; v. g., ferrum candens manum meam tangit, eam statim retraho ; sentio hunc actum non esse liberum. Sed amicus concertationem ludi mihi proponit; delibero, hæsito, et tandem precibus ejus accedo vel non accedo ; ad utrumque me liberum esse sentio, etc. Ergo, etc.

Præterea, nullus est qui, post actiones indeliberatas, conscientiae remorsus experiat. Quis enim se accusat, quod in febri vel in somno injuriosa protulerit verba ? quis, e contra, se non condemnat, si usu facultatum suarum gaudens, aliquem occiderit, si sacrilegium fecerit, si pecuniae summam sustulerit, etc.? Porro hujusmodi distinctio inter actiones nostras ex ipso libertatis sensu provenit. Ergo, etc.

Unde d'Alembert, vir incredulis non suspectus, sic habet (*Mélanges de littérature*, t. IV, n° 7) : « Des êtres véritablement libres n'auraient pas un sentiment plus vif de leur liberté que celui que nous avons de la nôtre : nous devons croire que nous sommes libres. »

2º *Consensu populorum*. Unanimis enim consensus populorum, omnium temporum et locorum, invictum est veritatis argumentum, quia ex sola hominis natura provenit : atqui omnes populi, omnium temporum et locorum, persuasum semper habuerunt se in multis esse liberos. In ea persuasione instituerunt leges et foedera, poenas et munera; in usu habuerunt minas, preces, adhortationes, etc. Hoc historiæ punctum *fatalistæ* non negant, sed volunt unanimem illam persuasionem a necessitate etiam procedere : an in eo casu totum genus humanum ab ipso Creatore ineluctabiliter deciperetur, quod manifeste repugnat. Ergo 2º, etc.

3º *Absurdis fatalismi consecutariis*. Nisi enim homines

libertate gaudeant, sunt omnes velut automata irrationabilia, quæ hue illucque causis necessariis impelluntur. Nulla igitur est ratiocinatio, nulla proprie dicta deliberatio, nulla prudentia, nulla activitas in mente; vanæ sunt artium regulæ, nulla est boni et mali distinetio, nulla sunt crimina, nullæ virtutes; philosophi, poetæ, oratores, historici necessitate libros confecerunt, sicut rasarium producit rosas et pirus dat pira; nullam gratitudinem parentibus et benefactoribus debemus; cura medici in morbo, diligentia et pigritia in studendo ex stricta necessitate contingunt. At quis talia consecatoria non refugit indignans? Ergo 3°, etc.

4º Argumento ad hominem. Hodiegni sophistæ, qui libertatem hominis impugnant, frequenter postulant ut plena ipsis concedatur libertas, libertas cogitandi ut aiunt, libertas agendi, libertas scribendi, libertas eundi et redeundi, libertas quidquid libuerit faciendi. Si quædam constituantur leges ut ipsorum aliorumve cohíbeantur libidines, statim conqueruntur libertatem indebitē coerceri; contra magistratus, contra principes et ipsos reges furiosi inclamant, illos habentes ut tyrannos, et totidem libertatis philosophicæ oppressores, Attamen in ipsorum principiis hæc omnia indeliberata et necessaria sunt. Imo, si quis eos verberet, bonis spoliet, in carcerem conjiciat, trucidare intendat, fateri coguntur hæc ex æternis fati decretis contingere, ac proinde nihil esse quod agenti exprobari queat. His autem aliquis similibus se subjicere nolunt. Ergo eorum agendi ratio demonstrat vana et absurdā esse eorum principia. Ergo 4°; aliunde, etc. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Mens nostra libera esse non potest quin sit activa: atqui demonstrari non potest illam esse activam. Ergo, etc.

R. Nego min. Illud enim velut demonstratum haberi debet quod sensu intimo omnium hominum innixum ostenditur: atqui sensu intimo omnium hominum constat

mentem nostram esse activam. Illa enim est activa quæ attendit, abstrahit, comparat, judicat, ratiocinatur, se ipsam determinat; atqui mens humana hæc omnia sœpe facit; ergo constat illam esse activam.

Inst. 1º. Fieri potest ut eadem necessitate qua determinamur, judicemus nos esse cansam efficientem determinationum nostrarum, licet *passivi* tantum simus: ergo non constat mentem nostram esse activam.

R. Nego ant. Tunc quippe universum genus humanum in gravissimum errorem ab ipso Creatore ineluctabiliter induceretur, siquidem universalis ille consensus ab ipsa natura prodiret, atqui id dici non potest. Si enim in natura in uno puncto deciperemur, nulla esset ratio cur in aliis punctis similiter non deciperemur, et tunc omnis tolleretur certitudo. Porro hæc consecatoria admitti nequeunt. Ergo, etc.

Itaque si volitiones nostræ a Deo vel ab alia causa antecedenti determinarentur, eas quidem paniter sentiremus, sed non judicaremus invincibiliter nos esse causam illarum efficacem, nec expeditam sentiremus facultatem oppositum eligendi. Imo ineluctabilis determinatio et tale sensus intimi testimonium sese mutuo excludunt. Unde caloris et frigoris sensations experimur; sed invincibili propensione non ferimur ad judicandum eas esse liberas. Ergo, etc.

Inst. 2º. Nihil deliberate mens agit sine motivo quo determinetur: ergo seipsam non determinat, nec proinde est activa.

R. Dist. ant. Nihil deliberate mens agit sine motivo interno vel externo quo determinetur, id est, propter quod se determinet, *cave.*; quo efficaciter sicut ab agente determinetur, *nego ant.* Mens quidem deliberate non agit sine aliquo motivo quo innitatur; sed motivum istud, si sit menti externum, non est principium determinationis nostræ; nam sensus intimus apud omnes testatur hanc determinationem ex propria voluntate procedere. Motivum quo sœpe unice nitimur, vel saltem propter quod nosmetipsos ultimo determinamus, est

ipsum libertatis exercitium. Stat pro ratione voluntas. Ergo, etc.

Inst. 3º. Eadem motiva eodem modo semper determinant homines in similibus circumstantiis: ergo motiva efficaciter mentem determinant.

R. Nego ant. Frequenter enim videmus homines in iisdem circumstantiis constitutos, eumdem finem sibi proponentes, et tamen diversa media ad hunc finem assequendum eligentes; v. g., tres fratres in domo paterna adhuc existentes, divitias sibi comparare volunt; unus eligit negotium, alter quamdam exercet artem, et tertius aliam professionem amplectitur; tres viri eruditioinem aequirere exoptant, ut apud omnes habeantur docti; nihil aliud sibi proponunt, sed unus litteraturæ, alter linguis et alius historiæ operam dabunt, etc. Ergo eadem motiva non semper eodem modo mentem determinant. Similiter ob diversa motiva eadem fit determinatio: sic hodie domi maneo, quia studere volo; cras maneo, quia litteras scribam; die sequenti, quia amicum exspectabo, etc. Unde apparet determinationem nostram aliunde provenire quam ex motivis.

Inst. 4º. Sæpe prævidetur et infallibiliter judicatur quid in his aut in illis circumstantiis acturi sint homines, et in hac prævisione fundatur scientia politica: ergo circumstantiae et motiva homines re ipsa determinant.

R. 1º Nego ant. Semper enim nonnulli reperiuntur qui sicut alii facere nolunt: ergo non infallibiliter, sed ex conjecturis tantum prævidetur quid acturi sint.

R. 2º Nego conseq. Non enim necessitate agendi, sed usu futuro libertatis fundatur hæc prævisio, experientia et cognitione eorum quæ communiter accidere solent, eruitur: ergo libertati non nocet. Constat ita dispositos esse homines ut gravi motivo sibi oblato communiter non resistant, quamvis sentiant se facultatem habere non acquiescendi. Hinc habita ratione indolis, morum, educationis, religionis, etc., sive hominum in genere, sive specialiter populorum et nationum, facile prævidetur paucos ex magna multitudine pœnas civiles aut capitales

esse contempturos, bona temporalia, honores, divitias, voluptates esse aspernatos, nisi gravibus motivis ab illis divellantur; sicutque viri rerum politicarum periti convenientes statuunt leges, et quæque negotia prudenter ducunt. Attamen evidentia, omnium sensu et testimonio certum est hæc nullam imponere necessitatem. Ergo, etc.

Inst. 5º. Infallibiliter judicatur plerosque homines his motivis determinandos fore: ergo illorum determinatio cum dictis motivis necessariam habet connexionem.

R. Nego conseq. propter rationem allatam; illud enim judicium, licet infallibile, non connexione ineluctabili inter determinationem et motiva existente nifitur, sed consueta agendi ratione hominum: si de uno tantum ageretur, non nisi probabiliter prævideri posset quid in tali circumstantia acturus esset: si de pluribus quæstio moveretur, probabilius judicaretur aliquos hoc vel illud acturos esse: si vero de multis, tunc non solum probabiliter aut probabilius, sed infallibiliter pronuntiari potest plerosque hoc vel illud facturos esse, quia aliquin subverterentur leges quibus intelligentiæ humanæ reguntur. Ergo, etc. Nihil tamen inde adversus libertatem humanam sequitur. Res illustratur exemplo: si unus testis factum aliquod referat, ipsius testimonium erit duntaxat probabile, quia timendum est ne deceptus fuerit aut decipere velit; si plures testentur se idem factum vidisse, testimonium eorum plus minusve probabile erit, secundum circumstantias: si autem multi in eodem testimonio sint concordes, tunc non amplius probabilitas, sed omnimoda habetur certitudo. Ergo a pari, etc.

Inst. 6º. Ille motivis determinatur, qui ex duobus æqualibus alterutrum et ex duobus inæqualibus minus perfectum eligere non potest: atqui homo ex duobus, etc. Ergo, etc.

R. Nego min. Testatur enim sensus intimus nos in utroque casu perfectam habere facultatem eligendi. Ergo, etc.

Inst. 7º. In utroque casu veram eligendi facultatem non

habemus, si quod melius nobis videtur amplecti semper teneamur: atqui res ita se habet. Ita Leibnitz, Wolf, etc. Ergo, etc.

R. Nego min. Ad illud enim nulla necessitate constrin-
gimur quod saepe non facimus: atqui saepe quod melius nobis videtur non eligimus: omnes enim speculative judicant melius esse libidines coercere, vitia fugere, virtutes colere; et quod tamen, non obstante illo iudicio, libidinibus inserviunt, propria bona dissipant, famam et honorem postponunt, sanitati corporis graviter nocent, diversa poenarum genera sibi parant! Quod fortius persuasum habent æterna supplicia peccatores mānere, et innumeris se coinquinant peccatis! Quot denique merito dicere possent, sicut Medea apud Ovidium (*Mētāmorphos.*, l. 7, v. 19 et 20:)

. . . . Video meliora proboque;
Deteriora sequor.

Verum est tamen voluntatem quod practice melius sibi videtur semper eligere; id ex ipsamē electione patet. Ergo, etc.

Inst. 8º. Felicitatem nostram necessario quærimus: ergo quod melius nobis videtur amplecti semper tene-
mūr.

R. Distinguo consequens. Quod sub omni respectu me-
lius nobis videtur, amplecti tenemur, *concedo*; quod me-
lius nobis videtur sub aliquo respectu tantum, *nego consequens et consequentiam*. Evidem contra naturam hominis est eligere malum præcise ut malum; necesse est igitur ut quod melius sub omni respectu nobis vide-
tur semper amplectiamur: at non ita tenemur amplecti quod sub aliquo respectu tantum melius nobis videtur: nam eo ipso quod non sit melius sub omni respectu, mens aliud bonum, reale aut fictum, ei opponere potest, sic-
que deliberare et alterutrum pro nutu eligere. Porro in
præsenti rerum ordine, nullum est bonum adeo respectu nostri absolutum ut aliquid mali non exhibeat; sic cas-
titas, temperantia aliæque virtutes christiane præstantia

promittunt bona, sed actuales imponunt privationes; unusquisque ergo eas spectare potest vel prout bona promittunt, vel prout ægræ sunt, et apud se deliberare utrum eas excoluerit, an vero ab illis recesserit. Ergo, etc.

Inst. 9º. Nunquam voluntas deliberate ad unum potius quam aliud determinatur sine ratione sufficienti: atqui nulla est ratio sufficiens cur ex duobus æqualibus unum eligat, et ex duobus inaequalibus minus perfectum am-
pleteatur. Ergo, etc. Ita Leibnitz.

R. Nego min. Non enim spectanda est voluntas velut ens passivum quod ab externa causa movetur: in eo casu duæ vires oppositæ et æquales nullum producunt effec-
tum; si vero sint inæquales, fortior alteram destruet: id in motibus corporum constanter observamus. Verum mens humana non est mere passiva, sed activa, et in seipsa principia determinationum suarum habet: quando igitur duo ipsi offeruntur bona æqualia, vel duo illi occurrunt similia ad eumdem finem assequendum, non magis ad unum quam ad aliud inclinabitur, et tamen alterutrum pro libitu eliget: si sint inæqualia, ad perfectius majori propensione forsitan feretur. Attamen minus perfectum assumere poterit, sine ulla ratione externa, præcise quia vult, quia sibi placet; et interroganti cur ita faciat, respondebit: Quia volo; stat pro ratione volunta-

luntas.
Expeditam in nobis hanc esse facultatem omnes tam evidenter sentiunt ut subtilioribus sophistarum argutiis obrui, sed non persuaderi possint, sicut per quælibet so-
phismata non adducerentur ad credendum se non exis-
tere, se lucem non videre, etc. Quis enim; v. g., credat se ad oppidum ire non posse quia duæ sibi occurrent viæ perfecte æquales, aut si inæquales sint, longiore et aspe-
riorem se eligere non posse? Quis fatebitur se, nulla vi
impeditum, ambulare non posse? Si vitium argumenti,
juxta dialecticæ regulas, detegere nequeat, nonne statim
ibit, redibit, stabit, sedebit, surget, et sic ostendet se
habere facultatem ambulandi vel standi? Sic Diogenes